

Інна КНИШ

“КЛІПОВЕ” МИСЛЕННЯ УЧНІВ (СТУДЕНТІВ) ЯК НОРМА І УМОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

*Зазначено, що глобальна інформатизація поряд із традиційними типами свідомості та мислення номад і седентаріїв спричинила появу в неономад “кліповості”. З’ясовано передумови її виникнення, виокремлено позитивні та негативні аспекти. Зроблено аналіз визначень “кліп” і “бліп” та доведено, що ці поняття пов’язані з різними джерелами отримання інформації: “бліп” – лише з екранів, а “кліп” – з найрізноманітніших джерел, тому поняття “бліп” значно вужче, ніж “кліп”. Запропоновано вживати їх як синоніми, ураховуючи те, що вони відображають одне і те саме явище – “кліповість”. Проаналізовано традиційний і “кліповий” типи свідомості та мислення у зіставленні з деменцією, нормою, аномією, девіацією і геніальністю. Констатовано, що люди з традиційним типом свідомості та мислення у край повільно реагують на стрімкі зміни сучасного світу, де **знання** є головним ресурсом. Наголошено, що для сучасного суспільства “кліповість” є нормою і проявом геніальності, тому що Учні (Студенти) та Вчителі (Викладачі) зацікавлені у постійних змінах, швидко реагують на вимоги ринку праці, а також розробку й впровадження інновацій, коли переважає **інформація**. Зауважено, що Учні (Студенти), Вчителі (Викладачі) й уся освітня галузь наразі перебувають у стані “стійкої нерівноваги”. Доведено, що впровадження в освіту ІКТ, новітніх методів, методик і змішаного навчання має сприяти збереженню цілісної свідомості та стабільності людей із “кліповістю”, а також набуттю ними здатності до самопізнання, самоорганізації й самовдосконалення з використанням постфігуративного, кофігуративного та префігуративного типів культурного обміну.*

Ключові поняття: “кліповість”, седентарії, неономади, деменція, норма, аномія, девіація, геніальність.

Постановка проблеми. Постійна інтенсифікація інформаційних потоків і впровадження ІКТ у всі сфери життя суспільства зумовлюють створення, розповсюдження, накопичення, зберігання й утилізацію інформації. Тотальна інформатизація і поширення ІКТ спричинили радикальні зміни у ментальному плані особистості. На противагу носіям традиційного типу свідомості та мислення, з’явилися люди з проявами “кліповості”, і вона, пронизуючи політику, економіку, освіту, побут тощо, поступово стає всепроникним феноменом сучасності, докорінно змінюючи саме існування людини та допомагаючи їй адаптуватися в інформаційному суспільстві. Виникнувши ще за доби первісних людей, які залишили наскельні малюнки у печерах [1, с. 4]), у наш час “кліповість” підтвердила статус однієї з когнітивних властивостей особистості та почала набувати нових форм, ознак, проявів, знаходячи нові галузі використання і розвиваючись за новими напрямками. Це, своєю чергою, сприяло появі нового суспільного явища – неономад [2], що їх деякі дослідники називають Homo mobilis [29; 9, с. 638–682].

Неономади – це новітня кочова еліта, відірвана від національного коріння і батьківщини зі своєрідною ідентифікацією (наприклад, за кредитно-реєстраційними картками тощо). Вони відрізняються високим рівнем технічної компетентності, чутливі до технологічних інновацій та інтенсивно використовують новітні розробки гай-тек індустрії. Об’єднуючись для певної мети у неоплемена (англ. *neo-tribes*), тобто тимчасові соціальні групи на кшталт “superconnectivity” [31], неономади згодом розсіюються, переходячи в стан фрагментованої анонімності.

У сучасній гуманітаристиці суспільство, що йому притаманні такі риси, розглядається як складне утворення нового типу – інформаційного. Змінюються звичні для людського існування інституції сім’ї, права, освіти, культури тощо, натомість на перший план виходять практики трансгресії, трансформації, трансфігурації, суїцидальні практики й експериментування над собою, агресія зі знищенням середовища існування тощо. Провідними стають інвестиції в людські можливості та формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства – якісно нового світового “інноваційного анклаву”, в якому провідну роль, на наше переконання, мають відігравати неономади.

Закономірно актуалізується питання про те, якою має бути освіта для людей із “кліповим” мисленням. У своїх попередніх розвідках ми розглядали зазначену проблему та пропонували деякі варіанти узгодження освітніх парадигм off-line освіти як системи й on-line освіти як мережі, а також змішаного навчання [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи феномен “кліповості”, науковці апелюють до:

– **“бліп-культури”** (від англ. *blip* – викид сигналу; англ. *blip culture* – відображена / відбита (екранна, мерехтлива) культура) як принципово нового явища. Ідеться про переважний характер сприйняття інформації, невід’ємну рису загальної культури майбутнього (“третьої хвилі”) людства, що ґрунтується на нескінченному надходженні великих інформаційних потоків (“бліпів” інформації) та є сприятливим і комфортним для людей з новим типом свідомості та мислення, стилем життя, новими образами, уявленнями, культурою, ідентифікацією тощо. У праці “Третя хвиля” Елвін Тоффлер так визначає даний тип культури: “На особистому рівні ми повністю оточені й бомбардовані фрагментами образності, несумісними або взаємопов’язаними, які розхитують наші колишні уявлення й стріляють у нас розірваними або несистематизованими “екранними зображеннями”. Ми живемо фактично у “відображеній від екрана” культурі” [27, с. 150]. “Бліп-культура” є складником принципово нової інформаційної культури та **зеппінгу** (від англ. *zapping, channel zapping* – перемикання каналів Homo Zapiens’ами, “диванними картоплями” (від англ. *couch potatoes*) [24] за допомогою дистанційного пульта) (Наталія Азаренок, Ірина Березовська, Софія Докука, Тетяна Семеновських);

– **“кліпової” свідомості.** Федір Гіренок, осмислюючи відмову від традиційного мислення і виходячи з того, що ми виховали в собі розуміння

картин, зазначає: “Кліп і є картина, тільки немає свідомості, яка б могла заповнити пропуски між кліпами. У пропусках пат, а не відновлюване буття... Кліп скасовує свідомість, створюючи кліпову свідомість, яка реагує тільки на удар. Картина засліплює засліплених, звук приголомшує приголомшених. Кліп вибивають кліпом... Людини не стало. Кліп розчинив залишки тотальності “Я”... “Я” і є набір кліпів або, що те ж саме, сума нулів. Якщо я складаю одиниці розуму з одиницями буття й отримую кліп із величезною масою удару, то я це роблю поза раціоналізацією, якщо під раціоналізацією розуміти дію, що підпорядковується якій-небудь логіці” [6, с. 121–124]. Інформаційний удар спричиняє стан своєрідної контузії (від лат. *contusio* – забій), або **снарядного шоку** мозку, і є своєрідним “інформаційним потрясінням”, що пронизує своїм “інтенційним імпульсом” підсвідомість поза раціональним, послідовним та логічним осмисленням. Водночас величезні інформаційні масиви розколюються, фрагментуються, перегруповуються; на глибокий логічний аналіз бракує часу і зусиль; сприймається те, що лежить на поверхні, те, що не потребує навіть мінімальних інтелектуальних зусиль для осмислення й усвідомлення (рефлексії), – образ, символ, заголовок тощо;

– **“кліпового” мислення** на підставі концепції Костянтина Фрумкіна [28], який дослідив чинники, що вплинули на становлення й утвердження впродовж останніх століть “кліпового” мислення (Ірина Березовська, Тетяна Семеновських, Олена Шалагіна) як способу сприйняття сучасною молоддю інформації (Наталія Довгополова, Катерина Мітягіна) та дійсності (Тетяна Удовицька).

Метою статті є дослідження проблеми кліповості в свідомості в аспекті її пов’язаності з різноманітністю джерел інформації.

Виклад основного матеріалу. Для більш повного розкриття теми дослідження вважаємо за потрібне подати визначення понять “кліп” і “бліп”. **Кліпом** (від англ. *clip* – затискач, скріпка; стрижка вовни; швидкість руху; вирізка з газети; уривок із фільму; випадок, раз; скорочене слово; зрізати, скорочувати; ковтати, пропускати літери або слова; стрімко бігти [22, с. 391]) називають перш за все відеоряд, покладений на музику, що містить певну послідовність кадрів, часто непов’язаних між собою, розділених у часовому і просторовому вимірах, які формують фрагментарний розріджений образ. **Бліп-інформація** (від англ. *blip* – відображене / відбите зображення або викид сигналу, поява сигналу на екрані; йти на контакт, виключати частину звуку з відеозапису [22, с. 244]) – це “короткі, модульні образи інформації – реклами, команди, теорії, уривки новин, урізані шматки й краплі, які годі втиснути в наші розумові каталоги, що вже давно існують. Нова образність чинить опір класифікації, почасти через те, що вона часто випадає з наших давніх уможлядних категорій, але й через те, що вона надходить в упаковках, які дуже химерно сформовані, швидкоплинні й роз’єднані. Атаковані тим, що вони сприймають як божевілля відображеної від екрана культури, люди Другої Хвилі (з традиційним типом мислення. – *I. К.*) відчують у собі

притлумлений гнів на засоби комунікації” [27, с. 150]. Тож бліп-інформація є сприятливою формою комунікації для людей із “кліповістю”.

Наведені визначення “кліпа” і “бліпа” засвідчують, що ці поняття пов’язані з різними джерелами отримання інформації: “бліп” – з екранів, а “кліп” – з різноманітних джерел, тому поняття “бліп” значно вужче, ніж “кліп”. Ураховуючи те, що вони відображають одне і те саме явище – “кліповість”, ми вважаємо за доречне вживати їх як синоніми.

Розглянемо деякі передумови, які породили феномен “кліповості”:

- прискорення темпів життя, розробка, впровадження, поширення ІКТ і, як наслідок, стрімке збільшення інформаційних потоків та породжені цими явищами проблеми концентрації уваги, відбору, скорочення, зберігання й утилізації інформації, відокремлення головного від “інформаційного шуму”;

- постійне зростання вимог щодо актуальності та швидкості надходження, використання, зберігання і засвоєння інформації;

- урізноманітнення і збільшення багатовимірності, а також віртуальності та реальності доступу до інформації;

- збільшення кількості справ, проектів тощо (на тлі зменшення часу, розширення просторових можливостей тощо);

- багатозадачність, з якою стикається сучасна людина, руйнує засади цілісності сприйняття цих задач і зумовлює неадекватність їх розуміння та виконання;

- комерціалізація ЗМІ, що збирають, фільтрують, концентрують, координують, продукують, передають, візуалізують і зберігають інформацію;

- активізація спілкування у соціальних мережах.

У сучасній культурі сприйняття “кліповості” є неоднозначним. Про це свідчить розбіжність думок сучасних дослідників щодо цього феномену. Одні вважають “кліповість” головним надбанням людства [3; 25, с. 3–5], інші наголошують лише на її негативних проявах і наслідках. До міркувань останніх ми ставимося скептично, адже зазначені аспекти однаково обтяжують і людей із традиційним типом мислення. Ідеться про:

- втрату бажання пізнавати нове; особа не може довго концентрувати увагу на інформації; погіршується здатність до її аналізу, втрачається потреба у творчості та зменшується здатність до неї внаслідок постійного використання вторинної інформації (на рівнях обробки і комбінування). Люди з “кліповістю” віддають перевагу розвитку не творчих здібностей, а креативних [26];

- фрагментарність у бажаннях і вчинках, невідповідність стилю мислення способів життя, непослідовність та неадекватність у прийнятті рішень щодо розв’язання проблем, навіть суто життєвих, послаблення відповідальності за їх наслідки, зниження рефлексії, піддатливості до маніпулювань і впливів;

- оперування змістами тільки фіксованої довжини, невміння працювати із семіотичними структурами довільної складності та зосереджуватися на будь-якій інформації впродовж тривалого часу; зниження здатності до аналізу і синтезу;

– антиінтелектуалізм і плагіат, масова неосвіченість молоді та феномен гордовитої захопленості власним неучтвом, абсолютна переконаність у своїй правоті. Люди, які персоніфікують антиінтелектуалізм, адекватно не усвідомлюють дану проблему; диспропорція між формальним і реальним рівнем знань, стрімке зниження коефіцієнта засвоєння знань і фактичної успішності навчання призводить до фальсифікації оцінювання;

– “віртуальну наркоманію” й Internet-адикцію (патологічний, гіпертрофований потяг до пошуку інформації, інших видів діяльності та спілкування у віртуальному середовищі), що від них останнім часом страждають і седентарії, набуваючи ознак “кліповості”;

– повну відсутність раціональних засад і чіткої логіки, поспішність у висновках, формування мозаїчності, роздробленості та фрагментарності сприйняття і вражень, порушення та заперечення будь-яких правил і норм;

– мовний мінімалізм – “живе” спілкування між людьми зведене до мінімуму, вони не здатні міркувати, розмовляти, дружити внаслідок емоційної збіднілості; втрачають здатність співпереживати, творити, розвиватися, мудро визначати мету життя і досягати її; у них загострюється відчуття самотності та невдоволеності, що призводить до депресії, нервово-психічних розладів і суїцидів.

Одночасно вся абсурдність мислення доповнюється або заміняється логікою “кліпового” мислення, що спричиняє **синдром розладу уваги (дефіциту уваги)** [3]. Проте у “кліповості” ми вбачаємо й позитивні риси, а саме:

– вона сприяє формуванню захисної реакції організму людини на перевантаження інформацією (за Елвіном Тоффлером [27, с. 149–151]);

– “кліповість” є однією з форм взаємовідносин людини з інформацією, яку необхідно обговорювати, досліджувати та розвивати;

– разом зі своєрідним способом роботи з інформацією (багатовимірність і багатозадачність) “кліповість” надає гносеологічній складовій діяльності людини динамізму та відкриває для неї нові перспективи;

– “кліповість” і біхевіоризм уможливають багатоплановість, багатоваріантність, багатовимірність, багатозадачність тощо, зумовлюють неоднозначність підходів, а також прискорення аналізу та розв’язання практичних питань і завдань;

– “кліповість” сприяє адаптації до плинної соціальної реальності, а також створює передумови для її пізнання, усвідомлення, пояснення, використання, засвоєння тощо, тобто породжує інформаційно адаптовану особистість, змушену постійно створювати, формувати та переформовувати ментальну дійсність (за Елвіном Тоффлером [27, с. 149–151]);

– поповнює мову новими словами та виразами (новояз, двозначність [23], ноолексикон [20, с. 11]);

– сприяє мобільності та комунікабельності, розширенню свободи вибору, незалежності людини.

Таким чином, можна стверджувати, що “кліповість” є амбівалентною, природньою зміною мислення людини.

Поряд із появою “кліповості” та іншими чинниками, в сучасному інформаційному суспільстві виникає й усвідомлюється потреба в якісній освіті, спроможній забезпечити потреби споживача та виробника матеріальних і духовних благ, що неухильно зростають. Одним із провідних критеріїв щодо впровадження ІКТ у освітній процес стає зміна соціального, політичного, економічного, юридичного, психологічного, морального тощо статусу самих Учнів (Студентів).

Для того щоб визначити стратегію і тактику освітньої діяльності з огляду на зазначені явища, проаналізуємо психологічні та фізіологічні прояви “кліповості”. Так, Леонід Аксьонов розглядає її як ознаку **геніальності** (найвищого прояву інтелектуальних або творчих чи навіть креативних сил людини, її талановитості) та водночас як ознаку **деменції** (лат. *dementia* – безумство) у поєднанні з ураженням інших когнітивних функцій, що призводить до інтелектуального розпаду особистості, внаслідок чого порушується її побутова та професійна адаптація [1, с. 3].

Розглянувши клінічні прояви **деменції**, ми заперечуємо проти її ототожнення з “кліповістю”, на чому вже наголошували раніше [12]. Зупинимося на цьому більш докладно.

За визначенням, деменція є спадковою хворобою, за якої поступово, з віком погіршується побутова та професійна адаптація людини, вона втрачає соціальні зв'язки, замикається у собі під впливом соціальних і біологічних чинників, які спільно формують певну поведінкову модель, зумовлену розпадом психічних функцій та інтелектуальною деградацією. Стійке погіршення пам'яті, уваги, мислення, мовлення, просторового та часового орієнтування, що із часом прогресує, труднощі у прийнятті рішень, втрата раніше засвоєних знань, умінь і навичок на тлі ускладнення чи неможливості набуття нових, а також втрата здатності адекватно оцінювати свій стан тощо відбуваються внаслідок незворотних процесів у головному мозку.

Натомість “кліповість” – це набута ознака людини, що виникає як захисна реакція організму у відповідь на інформаційне перевантаження. Відхід із реальності у віртуальність відбувається внаслідок тиску, створюваного природним перебігом історичного розвитку людства під час зміни стадій розвитку – від суспільства виробників і споживачів товарів до інформаційного суспільства виробників та споживачів послуг. І тут виникає непорозуміння, неадекватне сприйняття дійсності, коли люди не бачать перспектив, виявляють неспроможність/небажання переорієнтуватися на інші види діяльності. Усім притаманне прагнення вижити, зберігши старий, усталений порядок, із одночасним загостренням відчуття, що навколишнє середовище внеможливіє існування у реальному світі.

Увиразнюється протиріччя між понадвиробництвом фахівців у суспільстві виробників та їх гострим браком у суспільстві послуг. Так у суспільстві виробників і споживачів товарів назріває революційна ситуація, коли вже “здебільшого... недостатньо того, щоб низи не хотіли жити, як

раніше... потрібно ще, щоб верхи не могли господарювати і керувати, як раніше” [15, с. 300]. Точиться запекла боротьба “за місце під сонцем”, що в її контексті як ніколи доречними стають слова Фрідріха Ніцше: “Хто бореться із чудовиськами, тому варто остерігатися, щоб самому при цьому не стати чудовиськом. І якщо ти довго вдивляєшся в безодню, то безодня теж вдивляється в тебе” [21, с. 629]. Тому неономади, вдивляючись у безодню непорозуміння і неможливості визнання та реалізації своєї геніальності в реальному світі, усвідомлюють усю безглуздість боротьби і навіть співіснування із чудовиськами, образи яких у різні часи були по-різному артикульовані. Це: Левіафан Томаса Гоббса [8], Щигальовщина Федора Достоєвського [10, с. 249–250], напівзнайки Дмитра Лихачова [16, с. 5], Старший брат Джорджа Орвелла [23], демони Карла Густава Юнга [30, с. 66–135]), частково обдаровані (лжегенії) Вільяма Гірша [7] тощо. Доки “пани чубляться”, люди з “кліповістю” знаходять своє місце, спокій, реалізують креативні здібності, досягають визнання своєї геніальності, а також шукають у віртуальному середовищі однодумців для спілкування, об’єднуючись у неоплемена.

Проте останнім часом відзначаються і протилежні тенденції – відмова від віртуальності та повернення до реальності (як у кінострічці “Матриця” або у практиках лікування від “віртуальної наркоманії” й Internet-адикції). За “кліповості”, як уже зазначалося, когнітивні розлади з’являються внаслідок захисної реакції на інформаційне перевантаження. Втрату людьми із “кліповістю” соціальних навичок, успадкованих від попередніх поколінь, можна пояснити небажанням займатися цими справами. Якщо раніше основними знаряддями праці було скребачки, кам’яні сокири тощо, то згодом вони докорінно вдосконалились і видозмінились. Їх замінили станки із цифровим програмним управлінням; аналогові та кабельні телефони і телебачення стали мобільними та цифровими тощо. Усе це вможливило зменшення часу, витрат, зусиль і переорієнтування з трудомістких технологій на наукомісткі ноотехнології [20, с. 11].

Піклування про себе люди із “кліповістю” намагаються перекласти на плечі інших, підтримуючи “суспільство послуг”, а отже, вони швидше та неухильніше адаптуються, самовдосконалюються і самореалізуються в інформаційному суспільстві, ніж особи, що їм притаманний традиційний тип свідомості та мислення. Щодо когнітивних розладів, то ми дотримуємося думки, що у найближчому майбутньому з розвитком ІNВІС-технологій це питання буде розв’язано. Тому доцільно ототожнювати “кліповість” із виявами **геніальності**.

Далі розглянемо, як “кліповість” маніфестує себе щодо таких концептів, як “інформація”, “знання”, “багатовимірність”, “багатозадачність”, “норма”, “аномія” та “девіація”. У процесі переходу суспільства на інформаційний щабель розвитку відбулася закономірна зміна історичних, соціальних, культурних, ціннісних та інших орієнтирів, що, зокрема, позначилося на відповідній реакції людського організму на інформаційний потік. Інформація набула здатності настільки швидко

змінюватися, що організм “розгубився”, перейшовши у стан біфуркації, тобто нестабільності/нестійкості. Він удається до спроб зберегти рівновагу, зосередитися, сприймаючи, виокремлюючи, групуєючи, трансформуючи, аналізуючи інформацію для її кращого засвоєння і перетворення на знання. Відповідну освітньо-виховну систему ми знаходимо у працях Володимира Буданова [5] і Маргарет Мід [18]. Розглянемо їхні концепції більш докладно.

Володимир Буданов зазначає, що стан, траєкторія або програма системи, що перебуває в стадії стійкої нерівноваги, підпадає під дію будь-яких і скільки завгодно малих відхилень від них, які з часом збільшуються, і сама система щоразу підходить до точки вибору (нестійкості) – біфуркації [5, с. 165]. Цей стан “стійкої нерівноваги” переживає нині, на нашу думку, й освітня система. Доки людина навчається, постійно набуваючи знань (уміючи їх шукати, відокремлювати від “інформаційного шуму” й адекватно застосовувати у своїй практичній діяльності), вона утримує рівновагу. Щойно з будь-яких причин відчувається недостатність, невідповідність, несвоєчасність тощо знань і невміння опановувати інформацією, людина втрачає стабільність і досягає точки біфуркації. Усе це стимулює свободу вибору, багатоваріантність і адекватність прийняття рішень.

Маргарет Мід досліджувала виховну систему, виходячи з культурологічних засад, натомість ми спробуємо розглянути її з позицій філософії освіти та виховання. У сучасному суспільстві саме діти (порівняно з дорослими), з одного боку, легше адаптуються до швидких змін у багатовимірності (реальності та віртуальності), швидше набуваючи базових знань (постфігуративний тип культурного обміну), використовуючи ІКТ, спілкуючись із однолітками (кофігуративний тип культурного обміну), легше і швидше виконуючи кілька справ одночасно (багатозадачність). З іншого боку, діти стимулюють до розвитку і навчання впродовж усього життя батьків (префігуративний тип культурного обміну).

Пріоритетами людей із “кліповістю” є пошук, отримання та використання актуальної інформації тут і зараз поза “інформаційним шумом” у контексті кофігуративного та префігуративного типів культурного, інформаційного і знанневого обміну. Це забезпечує їм значну перевагу над людьми з традиційним типом свідомості та мислення, які віддають пальму першості базовим знанням і постфігуративному типу культурного обміну. Саме тому основними завданнями Вчителя (Викладача) мають стати досягнення стану цілісності свідомості та стабільності організму вихованця і його підтримання за умови “кліповості” мислення (яке, між іншим, згодом може перетворитися на щось інше).

У перенасиченому інформацією середовищі люди з “кліповістю” набувають ще однієї властивості – багатовимірності. Споживаючи великі обсяги інформації (в різних вимірах), “кліпова людина” (*Clipman*) розв’язує кілька проблем одночасно, і це стає **нормою її життя**. Тут виникає проблема швидкого перемикання уваги у пошуках інформації з відкиданням “інформаційного шуму”, а також здатність швидко її аналізувати та приймати рішення. З’являються і побічні ефекти: гіперактивність, брак уваги,

підвищена стомлюваність, надання переваги візуальним символам, логіці та заглибленню у текст [4, с. 67–68]. Так складається ситуація, коли “Учні (Студенти) вміють набагато більше, ніж Учителі (Викладачі)” [1, с. 6].

Ми переконані, що проблема полягає ще й у тому, що Вчителі (Викладачі), в яких не сформоване “кліпове” мислення або які неадекватно розуміють це явище, розглядають “кліповість” як **аномію**. Хибні дії Вчителів (Викладачів) (боротьба, безпідставні звинувачення, переучування тощо) спричиняють лише супротив і відповідну реакцію Учнів (Студентів) – **девіантну поведінку**. Вони не дорослішають, не ходять на побачення, менш сексуально активні; не керують автівками (не вважаючи самообслуговування вартим уваги. – *I. K.*); не працюють і менш схильні до заробляння грошей та управління своїм бюджетом [32]. Потребуючи певного життєвого мінімуму та використовуючи його, така молодь змінює пріоритетність своїх ціннісних спрямувань і постійно перебуває в пошуку комунікаційних зв’язків у віртуальному середовищі, а також виявляє здатність до багатозадачності у багатовимірності (що притаманно, наприклад, кінікам та екзистенціалістам). Усі зазначені чинники ми маємо визнавати й урахувати, розглядаючи “кліпове” мислення не як прояв аномії та девіантної поведінки, а як **норму** сучасного інформаційного суспільства і певну **умову** освіти. Тому Вчителям (Викладачам) необхідно відмовитися від звинувачень Учнів (Студентів) у “кліповості” та спроб переучувати їх, сприймаючи “кліповість” об’єктивно.

Щоб поєднати традиційні свідомість і мислення з “кліповими”, спочатку доцільно дослідити механізми “кліповості”. Сучасні науковці доволі глибоко вивчили традиційний тип свідомості та мислення, а тому на часі розгляд соціологічних досліджень, показових щодо оцінювання рівня знань людей із “кліповістю”. Узагалі тестування впроваджувалося для об’єктивного (на противагу суб’єктивному) оцінювання рівня знань Учнів (Студентів), а також скорочення навантаження (а отже, й оплати праці) Вчителів (Викладачів). Більшість дослідників переконана, що впровадження тестування в освіті обмежує критичні, аналітичні й інші когнітивні можливості Учнів (Студентів), змушуючи їх виокремлювати та використовувати лише фрагменти знань без з’ясування їх причиново-наслідкових зв’язків, усвідомлення закономірностей, вибудовування логічних схем. За таких умов Учні (Студенти) стають “німими”, втрачаючи здатність говорити, натомість завдання написати, наприклад, есе стимулює розвиток аналітичних здібностей [19, с. 58]. Тому ми пропонуємо використовувати комбіновані системи оцінювання знань Учнів (Студентів).

Потрібно з’ясувати, які саме знання знадобляться майбутньому фахівцеві, враховуючи, що відбувається надшвидка і надкількісна їх зміна (а от якість підлягає великим сумнівам – надто багато “інформаційного шуму”). До прикладу, в медицині базовими та необхідними були і мають бути знання з анатомії та фізіології людини. Але розвиток нано-, піко-, і фемтосвіту [20, с. 7], а також NBICS-технологій, доводять (на думку різних дослідників) удосконалення [17] / деградацію [11] / смерть [14, с. 5] людини як природної істоти, тобто відбувається постійне оновлення інформації. Вочевидь, важливі

знання як такі, а також інформація й уміння її постійно знаходити, оновлювати, адекватно розуміти, усвідомлювати та застосовувати на практиці. Тому Вчителі (Викладачі) повинні мати, переосмислювати, усвідомлювати й урахувати в освітньому процесі два різновиди знань: базові та інноваційні.

Висновки. Визначивши передумови та прояви “кліповості”, ми дійшли висновку, що вона є невід’ємним атрибутом і певним станом сучасного мислення, а тому в інформаційному суспільстві неприпустимо нею нехтувати або, навпаки, боротися з нею, як це робили седентарні дослідники. Виникнувши за первісної доби, “кліповість” увиразнилась і набула особливої актуальності з появою та впровадженням у всі сфери життєдіяльності людей ІКТ.

Аналіз негативних аспектів і наслідків “кліповості” переконує, що вони так само притаманні людям із традиційним типом свідомості та мислення. Виокремивши позитивні риси “кліповості”, ми пропонуємо не заперечувати або героїчно долати її, а, навпаки, сприйняти як даність, амбівалентну, природну зміну свідомості та мислення людини, яку потрібно вивчати, розвивати, розповсюджувати й упроваджувати.

Щодо неонеомад “кліповість” можна розглядати як норму і прояв геніальності, яка допомагає їм виживати в інформаційному суспільстві, а не як аномію, деменцію або девіантну поведінку. Учителям (Викладачам) необхідно враховувати сутнісні особливості “кліповості” в освітньому процесі, впроваджуючи нові методи, методики, техніки та змішане навчання. Також їм необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості Учнів (Студентів), які, з одного боку, легше адаптуються до змін у багатовимірності, засвоюючи базові знання (постфігуративний тип культурного обміну), спілкуючись із однолітками (кофігуративний тип культурного обміну), легше і швидше розв’язуючи кілька завдань одночасно (багатозадачність), з іншого – стимулюють до розвитку і навчання впродовж усього життя (Lifelong Learning), з постійним оновленням ресурсів, батьків (префігуративний тип культурного обміну). Ми вважаємо, що за цих умов мають переважати яскраві, чіткі, короткі презентації зі зрозумілими для Учнів (Студентів) образними, легко запам’ятовуваними формулюваннями й обмеженим обсягом інформації, поданої у вигляді кліпів. Учителям (Викладачам) потрібно ставати коучами та фасилітаторами, сприймати Учнів (Студентів) як партнерів і помічників, залучаючи їх до подальшої співпраці (а не використовуючи як засіб досягнення певної мети), сприяти у розкритті та реалізації креативних і творчих якостей, здібностей та можливостей вихованців.

Література

1. Аксёнов Л. Б. “Клипное мышление: гениальность или деменция” Современное машиностроение. Наука и образование : материалы 4-й Междунар. науч.-практ. конф. / под ред. М. М. Радкевича и А. Н. Евграфова. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2014.– С. 3–9.

2. Аттали Ж. На пороге нового тысячелетия / Ж. Аттали: [пер. с англ.]. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 135 с.
3. Бахтіна Г. П. Інформатизація суспільства та проблема “кліпового мислення” / Г. П. Бахтіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpi.ua/1102-7>
4. Бубич О. А. Клиповое мышление и организация педагогического процесса в ВУЗе // Моделирование эффективной речевой коммуникации в контексте академического и профессионально ориентированного взаимодействия : сб. науч. ст. / под общ. ред. О. В. Луцинской, Е. В. Савич. – Минск. БГУ, 2016. – С. 65–71.
5. Буданов В. Методология и принципы синергетики. Філософія освіти / В. Буданов. – К. : Майстер-клас, 2006. – Вип. 1 (3). – С. 143–172.
6. Гиренок Ф. И. Метафизика пата (косноязычие усталого человека) / Ф. И. Гиренок. – М. : Лабиринт, 1995. – 201 с.
7. Гирш В. Гениальность и вырождение / В. Гирш. – СПб. : ФЭРИ–В, 2005. – 226 с.
8. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. пер. з англ. : Р. Димерець, В. Єрмоленко, Н. Іванова, Є. Мірошниченко, Т. Олійник ; передм. та прим. : Т. Польська та В. Малахов. – К. : Дух і Літера, 2000. – 600 с.
9. Делёз Ж., Ф. Гватари. Тысяча плато: Капитализм и шизофрения / пер. с франц. и послесл. Я. И. Свирского ; науч. ред. В. Ю. Кузнецов. – Екатеринбург : У-Фактория ; М. : Астрель, 2010. – 895 с.
10. Достоевский Ф. М. Бесы : роман / Ф. М. Достоевский. – М. : Славянка, 1994. – 416 с.
11. Карпенко Т. М. Людство як суб’єкт і як об’єкт NBICS-конвергенції. Філософія науки: традиції та інновації / Т. М. Карпенко. – 2013. – № 1 (7). – С. 278–288.
12. Книш І. В. Кліпове мислення як норма та прояв геніальності. Нові виміри духовності на початку ХХІ століття : матеріали VI Міжнародної on-line конференції (24–25 травня 2018 року, Сумський державний університет) / за ред. проф. І. П. Мозгового. – Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. – С. 48–49.
13. Книш І. В., Кочубей Н. В. Технологічні аспекти становлення нової освітньої парадигми. Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. – 2017. – Т. 60. – № 4. – С. 181–194 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/1600/1206>
14. Кутырёв В. А. Время Mortido / В. А. Кутырев. – СПб. : Алетейя, 2012. – 336 с.
15. Ленин В. И. Полн. собр. соч. / В. И. Ленин. – Т. 23. – 5-е изд. – М. : Изд-во полит. лит., 1967. – 595 с.
16. Лихачёв Д. С. О русской интеллигенции // Новый мир. – 1993. – № 2. – С. 3–9.
17. Лук’янець В. С. NBICS-технологічна цивілізація: обрії майбутнього // Науковий вісник НУБІП України. – Серія: Гуманітарні студії. – 2014. – № 203. – С. 74–80.
18. Мид М. Культура и мир детства : избр. произв. / М. Мид. – М. : Наука, Гл. ред. вост. лит., 1988. – 429 с.
19. Митягина Е. В. “Клиповое сознание” молодёжи в современном информационном обществе // Социология и социальная работа. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – Серия Социальные науки. – 2009. – № 3 (15). – С. 53–59.
20. Модернізація змісту вищої природничої і технічної освіти в умовах переходу до нанотехнологій : монографія / К. Корсак, Ю. Корсак, З. Тарутіна, А. Похресник, Г. Козлакова, А. Гуржій та ін. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.
21. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла : сочинения / Ф. Ницше. – М. : Эксмо ; Харьков : Фолио, 2007. – 848 с.
22. Новый большой англо-русский словарь : в 3 т. / под ред. Ю. Д. Апресяна, Э. М. Медниковой. – М. : Рус. яз., 1993–1994. – Т. I. – 832 с.

23. Оруэлл Д. “1984” и эссе разных лет : роман и художественная публицистика Д. Оруэлл. – М. : Прогресс, 1989. – 386 с.
24. Пелевин В. О. Generation “П” : повести, рассказы / В. О. Пелевин. – М. : Эксмо, 2012. – 606 с.
25. Семеновских Т. В. “Клиповое мышление” – феномен современности. Оптимальные коммуникации (ОК): эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://jarki.ru/wpress/2013/02/18/3208/>
26. Сироткин Л. Ю. Творчество и креативность: возможности понятийного компромисса. Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств. – 2015. – № 3. – С. 82–86.
27. Тоффлер Е. Третья хвиля : з англ. пер. А. Євса. – К. : Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.
28. Фрумкин К. Г. Клиповое мышление и судьба линейного текста // Ineternum. – 2010. – № 1. – С. 28–36.
29. Хоружий С. С. Проблема Постчеловека, или трансформативная антропология глазами синергической антропологии. Философские науки. – М. : Гуманитарий, 2008. – № 2. – С. 10–31.
30. Юнг К. Г. Избранное / К. Г. Юнг. – Минск : Попурри, 1998. – 448 с.
31. Hiltz S. R., Turoff M. The Network Nation: Human Communication via Computer. – Cambridge: MIT Press, 1993. – 557 p.
32. Twenge J. M. i Gen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood and What That Means for the Rest of Us. – New York: ATRIA Books, 2017. – 352 p.

Отримано 10.05.2018

Summary

Knysh Inna. “Clipping” thinking of pupils (ptudents) as a norm and a condition of modern education.

It is noted that global informatization along with the traditional types of consciousness and thinking of nomads and sedentaries caused the appearance of “clipping” in the neonomads. The article identifies the preconditions of its appearance, its positive and negative aspects. The definitions of “clip” and “blip” have been analyzed and the conclusion has been made that these concepts are related to different sources of information: “blip” – gleaning the information from the screen, and “clip” – from various sources, therefore the concept of “blip” is much narrower than “clip”. It is proposed to use them as synonyms, taking into account that they reflect the same phenomenon – “clipping”. Traditional and “clip” types of consciousness and thinking have been analyzed in comparison with dementia, norm, anomaly, deviation, and genius. The traditional type proves to extremely slowly respond to the rapid changes in the modern world, where knowledge is the main resource. The author emphasizes that for the modern society “clipping” is a norm and manifestation of genius because Pupils (Students), Teachers (Professors) are interested in constant changes; they quickly respond to the labor market requirements as well as development and introduction of innovations when information prevails. A new modern motto is suggested for people with the “clip” thinking type, “The one, who not only possesses information but knows how to find, use and manage it, runs the world”. It is stated that Pupils (Students), Teachers (Professors) and the entire educational sector are currently in a state of “stable imbalance”, so the introduction of ICT, advanced methods, techniques and mixed learning in education should contribute to preserving the integrity of consciousness and stability of people with “clipping”, as well as their acquisition of the ability to self-cognition, self-organization and self-improvement using postfigurative, cofigurative and prefigurative types of cultural exchange. The article considers several variants of developing the relations of Pupils (Students) and Teachers (Professors) on the basis of partnership, coaching, facilitation, mutual assistance, etc. The emphasis is laid on the necessity to promote the

disclosure and realization of creative and resourceful qualities, abilities and opportunities throughout the life owing to a modernized, expanded and extended Lifelong Learning strategy.

Keywords: “clipping”, *sedentaries, neonomads, dementia, norm, anomaly, deviation, genius.*